

An aerial photograph of a water treatment plant. A large canal flows through the center, with a wooden walkway crossing it. The surrounding area is lush with green grass and trees. In the background, there are industrial buildings and a city skyline under a cloudy sky.

De geschiedenis van de Zwethzone

Jacques Moerman

De geschiedenis van de Zwethzone

Jacques Moerman

Voorwoord

Na jaren voorbereiding en werk is het recreatiegebied de Zwethzone gereed.

Vanaf 2004 is gewerkt aan het 78 ha nieuw groengebied rond de Zweth, tussen de stadsparken van Rijswijk en de Wollebrand bij Naaldwijk. De voorlopige inrichtingsschetsen zijn in 2007 geoperationaliseerd tot een uitvoeringsplan, waarna de uitvoering is gestart.

De Zwethzone is een overgangsgebied dat stad en land met elkaar verbindt. Door de aanleg van recreatieterreinen en de aanleg van fiets- en wandelpaden, is een prachtig groen en waterrijk gebied ontstaan, waar het goed verblijven is. Het is een prachtig natuur- en recreatiegebied geworden met flora en fauna, waarin veel mensen op verschillende manieren kunnen recreëren.

Bij de planvorming en planuitwerking is het voormalige riviertje de Zweth een drager voor de inrichting geweest. Niet alleen behoud van de Zweth stond voorop, maar ook het herstel van de zogenoemde “oude loop” van de Zweth in de Rijswijkse parken.

Aangezien er over het gebied en het voormalige riviertje de Zweth niet veel bekend was, is besloten om in het kader van de oplevering van het project en brochure uit te geven over de geschiedenis van de Zweth.

Wij hebben de heer Jacques Moerman uit Schipluiden bereid gevonden deze brochure voor ons samen te stellen.

Het project Zwethzone is door Stadsgewest Haaglanden ontwikkeld in het kader van de Groene Schakels Haaglanden en is onderdeel van het groene uitvoeringsprogramma in het Regionaal Structuurplan Haaglanden. De gemeenten Rijswijk, Westland en Midden-Delfland zorgden voor de uitvoering, de noodzakelijke planologische maatregelen en zijn ook verantwoordelijk voor het beheer van het gebied.

Het project is financieel mede mogelijk gemaakt door de provincie Zuid-Holland, het Ministerie van Infrastructuur & Milieu (voorheen LN&V), het Stadsgewest Haaglanden, het Hoogheemraadschap van Delfland en de gemeenten Delft, Westland, Rijswijk, Midden-Delfland en Den Haag.

Marcel Houtzager
Voorzitter stuurgroep Zwethzone

Roelof Brouwer
Projectleider voor de Zwethzone



Inleiding

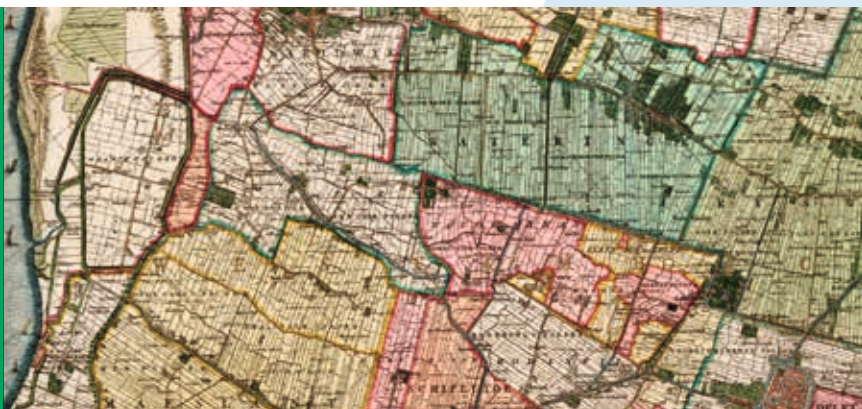
Tot de opvallendste wateren van Delfland behoort vanouds de Zweth. Het is opmerkelijk dat over deze belangrijke ontwaterings- en vaarverbinding tot nu toe nauwelijks iets geschreven is. Het kaarsrechte deel dateert uit de tweede helft van de twaalfde eeuw en ontsloot het uitgebreide veengebied tussen Wateringen en 't Woudt.

In het westen sloot de gegraven Zweth aan op de noordoostelijke arm van het Leestelsel. In het oosten liep de Zweth uit in 'de(n) Dulder', oorspronkelijk een bestaand natuurlijk water. Ten oosten hiervan, vanaf 'het Bonte Huis', heeft de Zweth doorgelopen richting de Vliet tussen Delft en Rijswijk. Het eerste deel wordt door de landmeter Kruikius (1712) nog 'Oude Zweth' genoemd.

De Zweth vormde de scheiding tussen twee ontginningseenheden, namelijk van het gebied van Wateringen/Naaldwijk en dat van Hof van Delft/Woud-Harnasch. Het water was ook de harde grens tussen een aantal ambachten, oude bestuurlijke eenheden. De aanduiding 'Zweth' (grens) duidt hierop; het woord heeft een Friese oorsprong. In de jaren 1134/1135 en 1163/1164 waren er vanuit het Leestelsel, dat toen nog in open verbinding stond met de Maas, overstromingen.

UITSNEDE UIT DE KAART VAN HET HOOGHEEMRAADSCHAP VAN DELFLAND VAN 1606 GESCHILDERD DOOR DE LANDMETER MATHIJS DE BEEN VAN WENA, C. POSTMA (1978). VINDPLAATS HOOGHEEMRAADSCHAP VAN DELFLAND OAD (INV. NR. 710).





UITSNEDE UIT DE KAART VAN 'T HOOGHE HEEMRAEDSCHAP VAN DELFLANT,
NICOLAES EN JACOB KRUIKIUS (1712). VINDPLAATS HOOGHEEMRAEDSCHAP
VAN DELFLAND TE DELFT INV. NR. OAD 726.



UITSNEDE UIT DE KAART VAN
'T HOOGHE HEEMRAEDSCHAP VAN DELFLANT,
NICOLAES EN JACOB KRUIKIUS (1712).
VINDPLAATS HOOGHEEMRAEDSCHAP VAN
DELFLAND TE DELFT INV. NR. OAD 726.

Kort na 1135 startte de aanleg van dijken om de Lee te beteugelen. Aanvankelijk betrof het zogenoemde lengtedijken ten noorden en zuiden van de hoofdtak en zijarmen van de Lee, onder andere de huidige Noordlierweg en de Oostbuurtseweg. Later zorgde de Maasdijk (ca. 1250) voor de definitieve afsluiting van de Lee, waarna het zeewater geen kans meer had om het achterland te bedreigen. Het gevolg hiervan was dat de Zweth niet meer op de Maas kon lozen. Nieuw gegraven vaarten, namelijk de Monsterwatering, de Harnaschwatering, de Noordhoornsewatering en de Kastanjewatering, zorgden ervoor dat het Zwethwater via de Vlaardingervaart en de Schie afgevoerd kon worden naar de Maas. In 1896 kwam het Zwethkanaal gereed, van de 'Kromme Zweth' bij de Strijp naar de Oranjesluis in de Maasdijk. Dit was een grote verbetering in de afwatering van Delfland.



OVERZICHTSKAART VAN DELFLAND 1939 INV. NR. KVD 79.



DE VERPLAATSTE SCHAAPWEIMOLEN AAN DE ZWETH ONDER RIJSWIJK.

Oude Zweth

De betekenis van de Oude Zweth als vaarverbinding tussen het Bonte Huis en de Vliet hield op na het graven en verbreden (in het derde kwart van de vijftiende eeuw) van de Noordhoornsewatering. Het oudste keurboekje van het Hoogheemraadschap van Delft, 1440-1445, vermeldt de komst van een windwatermolen in de Hoekpolder van Rijswijk. De abt van Egmond bezat in deze polder een uithof ('de Nuwehof') op de locatie van de huidige 'Kitswoning' aan de Van Rijnweg in Sion. De abt wilde zijn woning laten profiteren van de komst van de watermolen en verzocht het hoogheemraadschap een duiker onder de Zweth aan te leggen. Het waterschapsbestuur wees het verzoek af, omdat de Zweth open moest blijven ten behoeve van het scheepvaartverkeer van Westlanders en anderen. Uiteindelijk kwam er toch een duiker, mede bekostigd door het nabijgelegen klooster Sion. De betekenis van de Oude Zweth als vaarwater was duidelijk teruggelopen en zou door een volgende waterstaatkundige ingreep uiteindelijk geheel vervallen. De Delflandse keur van 1463 vermeldt dat 'de broers [monniken] van [het klooster] Syon' hoge kosten hadden gemaakt om een deel van 'de Zwette' te verbeteren. Het betrof de verbinding tussen de Oude Zweth bij het Bonte Huis en de Kastanjewetering, later Noordhoornsewatering genoemd. Hier was een bescheiden sloot, die werd verbreed en uitgediept. De bereikbaarheid van het klooster Sion over water werd door deze voorziening sterk verbeterd. De loop van de Oude Zweth is op de kaart van Kruikius nog goed te volgen. In het huidige ontwerp voor bebouwing in Sion (Rijswijk Buiten) is rekening met dit water gehouden. De Oude Zweth zal straks een duidelijk herkenbaar element worden in dit nieuw ingerichte gebied van de gemeente Rijswijk.

Bonte Huis

De naam 'Dulder', het deel van de Zweth direct ten westen van het Bonte Huis, duidt op een oorspronkelijke laagte. De lichte kromming in dit water wijst op een natuurlijke herkomst. Het Bonte Huis zelf staat op een strook boezemland, dus buiten de polderbedijking.

Aanvankelijk was hier sprake van een kleine boerderij. In de zestiende eeuw en de eerste helft van de zeventiende eeuw werd deze woonplaats aangeduid met de naam 'Swetshoeck'. Vanaf 1653 wordt er gesproken over 'Bonte Huys'. De woning heeft voorname eigenaren gehad, zoals de vader van Hugo de Groot (1588), de familie Van Kinschot (1653) en jonkvrouwe Jacoba Sara Justina van Hogendorp (1770), die op de nabij gelegen buitenplaats Sion woonde. In 1771 kreeg de nieuwe eigenaar Gerrit Tetterode voor het pand een tapvergunning. De locatie was een belangrijke schakel in het vaarverkeer tussen verschillende Hollandse steden en het Westland. Hier kon in een herberg even gepauzeerd worden.

De gelagkamer was in het voorhuis. Omstreeks 1847 kwam er in een deel van de achterkamer ook nog een winkeltje, waar levensmiddelen, olie en petroleum aan passanten en omwonenden werden verkocht. Vanaf 1893-1903 deed het Bonte Huis voor de omringende tuinders dienst als veiling van groente en fruit. In het begin van de twintigste eeuw kwam er naast de herberg een kinderspeeltuin. Delftenaren bezochten voor de Tweede Wereldoorlog graag deze locatie. Kinderen leerden in het aangrenzende water zwemmen. In 1976 werd de gelagkamer van het Bonte Huis opgeheven.



PERKAMENTEN KAART CA. 1530,
RECHTSONDER HET BONTE HUYS;
NAAR LINKS DE NOORD-HOORNSEWEG.

Het koetshuis ernaast is sinds 1920 als woonhuis in gebruik. In 1994 kwam er op de locatie van de voormalige herberg een geheel nieuw pand, met opnieuw de naam Bonte Huis op de gevel. Het huis staat in de kleine woonclave, die bij de aanleg van de aangrenzende afvalwaterzuiveringsinstallatie is gespaard.

HET BONTE HUYS

Op het uiterste puntje van de Harnaschpolder aan de Noord-Hoornseweg in Den Hoorn staat een woning met een lange geschiedenis. Op de woning hangt een bordje: "Bonte Huis". Alleen fietsers vinden er een doorgaande weg! Vroeger, aan het begin van de 16e eeuw, noemde men de toenmalige hoeve "Swetshoek". Het huis ligt immers aan de Zweth, de Grens met Rijswijk en Wateringen. Na 1600 wordt het gebouw het "Bonte Huys" genoemd.

Aan het begin van de 80-jarige oorlog was er flink wat ellende in de regio. 1566 was het pestjaar. In 1570 was er de Allerheiligenvloed met grote overstromingen. Eind 1573, toen de Spanjaarden onder aanvoering van veldheer Valdez ons gebied bezette, vluchtten de plattelandsbevolking naar de stad Delft. Later, in 1574, waren de polders rondom Delft onder water gezet om de Spanjaarden tegen te houden. Na Leiden's ontzet, 3 oktober 1574, begon heel langzaam de opbouw.



HET BONTE HUYS.



BONTE HUIS ANNO 2013.



RENTANTEN VAN DE WINDAS
GEVONDEN BIJ DE BOUW VAN
GEMAAL HOEKPOLDER IN 2010.



EEN VOORBEELD VAN EEN WINDAS, DEZE UIT
NIEUWERSLUIJ, GEÏLLUSTREERDE ATLAS, R. BOS.
UITGEVERIJ P. NOORDHOFF, GRONINGEN, 1923.

Windas

Aan de noordzijde van 'den Dulder', niet ver van het Bonte Huis, zijn enige jaren geleden in de polderkade de resten teruggevonden van een windas (overhaal of overtoom). De aanwezigheid van een dergelijk waterstaatkundig element was al bekend van enkele zestiende-eeuwse en zeventiende-eeuwse landkaarten. Een windas is een middel om een schuitje vanuit een lager gelegen poldersloot over een dijk in het hoger gelegen boezemwater te loodsen en weer terug. Hiervoor werd aan de lager gelegen polderzijde een helling gebouwd. Op de kade kwam een lier bestaande uit een horizontale as of spil waaraan aan de uiteinden spaken of raden bevestigd waren. Met menskracht en met behulp van losse ronde palen (rollen) kon een schuitje overgehaald worden. Langs de Zweth zijn meerdere van dergelijke kunstwerken in gebruik geweest. In 2010 werd op de vermelde plaats onder andere een deel van de vloer van de helling opgegraven, evenals enkele eikenhouten palen van de eigenlijke windas. Het hout van sommige constructiedelen bleek ca. 1570 gekapt te zijn. Interessant was ook de constatering dat het dijklichaam tussen de eerste helft van de vijftiende eeuw en 2010 zo'n 1,58 meter was opgehoogd. Dat komt ongeveer neer op 2,8 mm per jaar. De bodemdaling van een aantal polders uit Midden-Delfland voor de periode tussen 1787 en 1984 bedroeg gemiddeld 3,3 mm per jaar. Op de locatie van de vindplaats van het windas bevindt zich nu het nieuwe gemaal van de Hoekpolder. Niet ver hier vandaan staat nabij de Zweth de Schaapweimolen, die in 1988 vanwege de aanleg van de A4 naar deze plaats is overgebracht. De Rijswijkse molen, een zogenoemde grondzeiler, bemaalde vroeger de Plaspoei- en Schaapweipolder. Nu wordt er alleen nog op vrijwillige basis gemalen.

Onderhoud van de Zweth

Het Oud Archief van het Hoogheemraadschap van Delfland bevat verschillende stukken die aangeven dat het onderhoud van de Zweth voortdurend aandacht vroeg. In 1618 werd de Zweth ‘achter Rijswijckerhouck’ uitgebaggerd. De bagger mocht op het land van de ‘Houckwooninghe’ opgebracht worden. In 1756 was het riet op de boezemlandjes in de Zweth aan de zijde van de Woudse Polder en de Groeneveldse Polder zo aangewassen, dat er maatregelen genomen moesten worden om de doorstroming te bevorderen. Het riet diende ter breedte van 2 roeden, zo'n 7½ meter, afgestoken te worden en met de wortels uit de grond gehaald, op het vaste land geworpen of met schuiten afgevoerd te worden. Voor de diepte van het water golden vaste maten. Regelmatig werd er gepeild, zoals in 1762. In de Zweth stonden op vaste afstanden palen, waarbinnen de afstand van het wateroppervlak tot de bodem werd gemeten in duimen (1 duim is ruim 2,6 cm). De diepte varieerde op 30 november van 42 tot 49 duimen, oftewel van ca. 110 tot 128 cm. Op 6 juni 1782 meldde de bode van Delfland dat er losdrijvend hout in de Zweth bij het Bonte Huis lag. De boete zou op de eigenaar verhaald worden, maar deze kwam niet opdagen. Het aanwezige hout werd vervolgens op kosten van Delfland geborgen en publiekelijk verkocht.

Zeilverbod

In 1769 kreeg het bestuur van het Hoogheemraadschap van Delfland klachten over de afslag van de kade langs de Harnaschpolder. Aan deze zijde bevonden zich, in tegenstelling tot het gedeelte van de Zweth langs de Woudse Polder, nauwelijks boezemlandjes (onder andere rietlandjes). Mede in verband met de turfwinning in de Oud en Nieuw Wateringveldsche Polder was er veel vaarverkeer in de Zweth. Door het ontbreken van boezemland ter hoogte van de Harnaschpolder zorgden schepen met veel zeil voor 'schuuringhe en zuijgingh van het water', waardoor de kade gevaar liep door te breken. Het waterschapsbestuur besloot twee palen met een uitgestoken hand langs de vaarroute te plaatsen: één bij het Bonte Huis en de ander bij het stenen huisje tegenover de Rijswijkse Hoekmolen.

Tussen deze palen mocht er niet gezeild worden en moesten de schuiten geboemd of getrokken worden. Bij overtreding van deze maatregel diende er een boete van 3 gulden betaald te worden. Het Hoogheemraadschap van Delfland en de molenmeester van de Harnaschpolder kregen ieder de helft van het boetegeld. Deze maatregel maakt duidelijk dat boezemland niet alleen de functie had van waterberging op momenten van hoog water, maar ook van het breken van de golfslag en zuiging van zeilende schepen.

In de tweede helft van de negentiende eeuw werd de Zweth een belangrijke vaarroute voor de Westlanders die met hun schuiten vol groente en fruit op weg waren naar de markten in Amsterdam en Rotterdam. Een ooggetuigenverslag uit die periode meldt dat de Zweth 'bruin van de zeilen' zag. Gewoonlijk voeren de schuiten in konvooi. De komst van veilingen en het railvervoer maakte een einde aan deze Westlandse scheepvaart.



KEUR OP HET STRIJKEN VAN DE ZEILEN OAD INV.

NR. 264.

Turfwinning

Aanvankelijk hadden de Wateringveldsche Polders (Oud en Nieuw) elk aan de Zweth een molen, namelijk de Oud Wateringsche molen bij de Dorpskade en de Nieuw Wateringsche molen (Bovenmolen) schuin tegenover de Harnaschwatering.

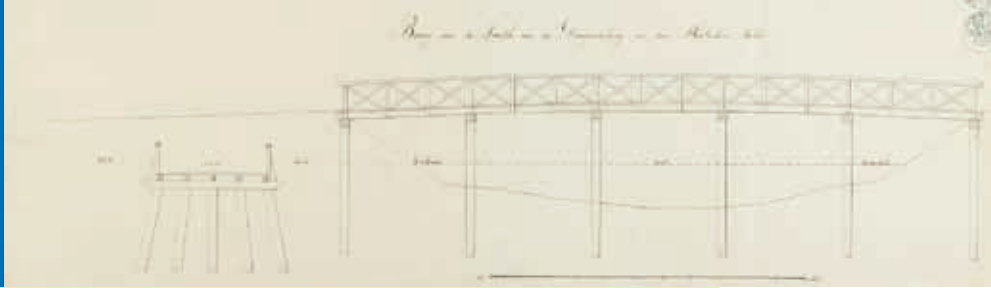
In de tweede helft van de achttiende en eerste helft van de negentiende eeuw zijn de Wateringveldsche Polders verveend en drooggemaakt, waardoor het niveau van deze polders sterk is gedaald (nu 3,80 m tot 4,14 m beneden NAP). Ten behoeve van de drooglegging van de veenplas werden in 1847/1848 in de polder (halverwege de Dorpskade tussen de Middenweg en de Zweth) twee extra molens met scheprad gebouwd, zodat er met de Bovenmolen een Molendriegang ontstond. De fundering van één van deze molens (de Middenmolen) werd in 1999 bij de aanleg van de rotonde halverwege de Dorpskade teruggevonden. Een muurfragment met cirkelvormige krassen van het scheprad herinnert hier aan de Middenmolen. In 1887 brandde door blikseminslag de Bovenmolen aan de Zweth af, waarna het werk van de drie molens in de Nieuw Wateringveldsche Polder werd overgenomen door een stoomgemaal en later elektrisch gemaal. Dit gemaal zorgt momenteel voor de afwatering van beide Wateringveldsche Polders. In Oud Wateringseveld herinnert de veldnaam 'Kooiland' aan een voormalige eendenkooi; de naam 'Zwarte Plas' verwijst in het gebied naar de periode van de vervening.



DE VEENDERIJ, SCHOOLPLAAT VAN H. SCHEPERS EN W. WALSTRA, J.B. WOLTERS 1895.



WATERBERGING WOUDEPOLDER 2013.



BRUG NAAR
DROOGMAKERIJ OAD
INV. NR. 4835_15.

De oude boerderijen langs de Zwetkade Noord (Zweth hier zonder h), zoals 'Boerderij Dichtbij' en de 'Johannahoeve', dateren van na de drooglegging van de veenplas. Ze liggen tegenwoordig in de recreatieve Zwethzone. Het oostelijk deel van de Wateringveldsche Polders is nu stedelijk gebied, waaronder de Haagse Vinexlocatie Wateringseveld); het westelijk deel wordt voornamelijk door glastuinbouw ingenomen.

In 1804 gaf het Departementale Bestuur van Holland toestemming om het noordoostelijk deel van de Woudse Polder te vervenen. Wateringse veenbazen namen hier in 1808 het initiatief. De eerste was Cornelis van der Vree. Hij kocht de boerderij van Jan Droog, die op het brede stuk boezemland langs de Zweth (langs de huidige Zwethkade Zuid) stond met de bijbehorende 17 morgen land. Aan weerszijden van de boerderij kwamen op het boezemland turfschuren, waar de gewonnen turf voor het vervoer werd opgeslagen. Miljoenen stuks Woudse turf vonden vervolgens afnemers in de omringende steden en dorpen. In enkele

tientallen jaren werden het aangewezen gebied ten zuiden van de Zweth volledig ontgraven en ontstond uiteindelijk een plas van ca. 90 ha. In 1846 werd de plas door een nieuwe windvijzelmolen langs de Harnaschkade drooggemalen. In de twintigste eeuw kwam er in de Droogmakerij steeds meer tuinbouw. De veilingschuiten van de tuinders hadden hun aanlegplaats tussen de boezemlandjes in de Zweth. Nieuwe ontsluitingswegen, zoals de Veenakkerweg, verhoogden in de jaren negentig van de vorige eeuw de bereikbaarheid voor de tuinders.

De brug over de Zweth, die vanouds de Dorpskade van Wateringen met het gebied verbond, is recentelijk vernieuwd. In de Middeleeuwen bevond zich hier een doorwaadbare plaats, zodat de boeren aan de zuidzijde van de Zweth in staat waren het gebied ten noorden van dit water te bereiken. In 1930 opende Tinus Holtkamp bij de brug 'De Bonte Haas', een schipperscafé, nu een bekend en vernieuwd eetcafé in de regio.

Zwethwech

De bewoning in de Harnaspolder, de Woudse Polder en de Groeneveldse Polder was na 1135 georiënteerd op de Zweth en de weg erlangs. Aanvankelijk werd op het hoog gelegen veenkussen ten zuiden van de Zweth volop gewoond, eerst op het maaiveld en vanaf de tweede helft van de twaalfde tot in de veertiende eeuw op terpen. In de Woudse Polder zijn nog enkele van deze verlaten verhoogde woonplaatsen waarneembaar. Op een dergelijke locatie in de Groeneveldse Polder stond in de dertiende en veertiende eeuw het adellijke huis van de heren van Groeneveld. Het gelijknamige kasteel werd in 1420 definitief verwoest.



UITSNEDE UIT DE KAART VAN
't HOOGHE HEEMRAEDSCHAP VAN DELFLANT,
NICOLAES EN JACOB KRUIKIUS (1712).
VINDPLAATS HOOGHEEMRAEDSCHAP VAN
DELFLAND TE DELFT INV.NR. OAD 726.

Sinds die tijd bevindt zich op de voormalige kasteelwerf een boerderij. Tussen de huidige woning en de Zweth is nog een deel van het oude uitpad naar de Zweth waarneembaar. In de dertiende eeuw kwam er een waterverbinding, een zogenoemde kulk, van het kasteel naar de Monsterwatering. Deze ontsluiting is (weliswaar afgedamd) eveneens bewaard gebleven. Toen de bodemdaling als gevolg van het ontwateren toenam, verhuisden de boeren van de terpen nabij de Zweth naar de kleibaan (kreekrug) ten noorden van de Woudseweg. Hier werd omstreeks 1277 ook een kerk gebouwd. Op deze kleistrook staan in de Woudse Polder nog steeds de oudste boerderijen. De Woudseweg werd in de dertiende eeuw de voornaamste openbare weg voor het gebied. De Zwethwech verloor toen haar betekenis. Kerkenpaden door de polder maakten de kerk en de school van 't Woudt vanaf de Zweth nog lange tijd goed bereikbaar.

De komst van een droge waterberging van ca. 34 ha in 2008 in het noordwestelijk deel van de Woudse Polder betekende een vernieuwde aandacht voor het gebied. Er zijn maatregelen genomen om het weidevogelbeheer hier te intensiveren. Het wandelpad langs de boezemlandjes, de voormalige Zwethwech, geeft zowel zicht op het broedgebied van weidevogels als op de fraaie boezemlandjes langs de Zweth, waar zich veel waterwild ophoudt. Het plasje nabij het culinaire restaurant 'De Scheepswerf' - hier is inderdaad een scheepswerf geweest - was vaak de eerste plaats waar de jeugd van 't Woudt en de Zweth in de winter de schaatsen kon onderbinden.

Gemaal Oude en Nieuwe Broekpolder



FOTOGRAFIE: JANKES STEENMAN

POLDERGEMAAL OUDE EN NIEUWE BROEKPOLDER.

Dit markante gemaal staat aan de Zweth (Kwintsheul), ongeveer ter hoogte van de Monsterwatering. Het werd in 1880 gebouwd door het Hoogheemraadschap van Delfland en bemaalt een poldergebied van 635 ha.

Het water aan het gemaal ligt 2 meter beneden NAP en wordt 1,6 meter omhoog gebracht naar het peil van de Zweth. In het begin werd het gemaal aangedreven door een stoommachine, in 1920 werd overgegaan op een dieselmotor en momenteel wordt het elektrisch aangedreven. Een reserve dieselmotor kan ingeschakeld worden, wanneer de stroom zou uitvallen. In 2009 is het monumentale gebouw aan de buitenkant gerenoveerd.

Lage Woning

Dit is een boerderij aan de Zweth in de Groeneveldse Polder. De huidige woning verving een woning die in 1937 werd gesloopt en waarin in de zeventiende eeuw een rooms-katholieke schuilkkerk gevestigd was. De naam verwijst overigens naar de ligging van deze boerderij, niet ver van de Oude Broekmolen, die op de plaats van het hiervoor besproken gemaal heeft gestaan. Het windrecht verhinderde hier hoge bebouwing. Restanten van de schuilkkerk, waaronder een fraaie eikenhouten wand en een biechtstoel, waren bij de sloop van het pand nog zichtbaar. Johannes Stalpart van der Wiele (1579-1630) was een van de eerste priesters die hier preekte. Hij werd beschermd door Anna Weytsen, de weduwe van Reinier van Oldenbarnevelt, die eigenaar was van de nabijgelegen boerderij (de voormalige kasteelwerf) Groeneveld. Na de onthoofding van haar man in 1623, nadat hij een mislukte aanslag op prins Maurits had gepleegd, werd zij katholiek. Een bekende persoon die ook regelmatig missen in de Lage Woning verzorgde, was de Westlandse pastoor Franciscus Verburch (1616-1708). In zijn preekboek duidde hij zijn herhaalde optreden op deze afgelegen plaats aan met de aantekening 'op Swet'. Gewoonlijk bereikte hij per schuit de afgelegen locatie. Dit gold ook voor de meeste bezoekers van de diensten. Officieel was de openbare uitoefening van de katholieke godsdienst in die tijd nog verboden. Niet ver hier vandaan, nabij de Kromme Zweth, lag in de zeventiende eeuw het buiten van de katholieke familie Van Overschie. Hieraan was toen nog de naam 'Swetsburch' verbonden.

Hofzicht en de Zeven Gatē



UITSNEDE UIT DE KAART VAN 'T HOOGHEEMRAEDSCHAP VAN DELFLANT, NICOLAES EN JACOB KRUIKIUS (1712). VINDPLAATS HOOGHEEMRAEDSCHAP VAN DELFLAND TE DELFT INV.NR. OAD 726.

In het westelijke deel van de Groeneveldse Polder, aan de Kromme Zweth, ligt het natuurgebied 'de Zeven Gatē'. Het is boezemland en kan vanaf de Woudseweg bereikt worden via de Noordlierweg, een lengtebedijking die de noordelijke Leearmen heeft afgesloten. Het boezemland wordt doorsneden door zeven, vrij brede sloten, en maakte deel uit van de buitenplaats Hofzicht, de nieuwe naam voor de voormalige 'Zwethburch'. Vanaf deze plaats had men een fraai gezicht op het stadhoudelijke Paleis Honselersdijk. Het landgoed Hofzicht maakte in de negentiende eeuw plaats voor een tuinderij en tuinmanswoning, waar ook nog enig vee werd gehouden. Nog altijd is hier een deel van de oorspronkelijke inrichting van het gebied te zien, zoals kleine percelen, houtsingels en talloze vruchtbomen. De zeven sloten in het boezemland werden gebruikt voor de visserij en het spelevaren. Langs een aantal sloten zijn nog houtsingels. De zone met 'de Zeven Gatē' is nu bezit van het Zuidhollands Landschap, zodat het behoud van de natuurwaarden, in een overigens verglaasde omgeving, verzekerd lijkt. Bekende achttiende-eeuwse eigenaren van Hofzicht waren de families Vlaerdingerwout en Van Kretschmar. Een tweede woning (voormalige boerderij) hier draagt de historische naam 'Zwethburch'.

'De Zeven Gatē' sluiten aan de andere zijde van de Zweth aan op 'de Wollebrand', een Westlandse natuurlijke waterberging en recreatiegebied. De naam is vanouds verbonden aan een veenstroom in de Nieuwe Broekpolder. Wollebrand is een samengestelde Germaanse voornaam.

Uterlier

Ter hoogte van het punt waar de Kromme Zweth (een voormalige uitloper van het Leestelsel) overgaat in het Zwethkanaal heeft in de Oude Lierpolder het mottekasteel Uterlier (Buiten De Lier) gelegen. Dit adellijke huis werd al voor het midden van de twaalfde eeuw gesticht, ver van de monding van de Lee, die toen nog een open verbinding had met de Maas. De Uterliers waren betrokken bij de ontginning van het gebied. Rond 1250 werd de houten toren vervangen door een stenen toren van kloostermoppen. Waarschijnlijk werd het kasteel tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten in 1351 verwoest. In 1979 is de gracht, de beschoeiing rond de kasteelheuvel en een deel van de houten brug teruggevonden. Jaarringenonderzoek bevestigde dat de jongste brugpaal van een boom was, die even na 1140 werd omgehakt. Aan het kasteel was een kapel verbonden. De Lier kreeg zelf pas in 1245 een eigen parochiekerk (de huidige Domkerk).

Zwethkanaal

Om de afwatering van het achterland te verbeteren besloot het bestuur van Delfland in 1890 een kanaal van 3700 meter te laten graven van de Kromme Zweth naar de Oranjesluis, waardoor een waterverbinding zou ontstaan in bijna één rechte lijn tussen Delft en de Maas.

Eerder was de Oranjesluis in de Maasdijk door een verlengd kanaal in de Oranjepolder verbonden met de Oranjebuitensluis nabij de Maas. Na de doorgraving van de Beer bij Hoek van Holland, in verband met de aanleg van de Nieuwe Waterweg, had de Oranjebuitensluis haar vroegere betekenis als inlaat van vers water verloren. In het vervolg was hier alleen nog maar de waterlozing van belang. In 1896 werd het Zwethkanaal in gebruik genomen.

Door alle vaarsloten en kanalen die in het gehele traject op de Zweth uitkwamen, groeide de betekenis van dit boezemwater, dat ook wel wordt aangeduid als 'de spons van Delflands boezem'. De recente herinrichting van de zone rond de Zweth versterkt de natuur- en recreatieve waarde van deze belangrijke oude waterloop.



ONTWERP ZWETHKANAAL INV. NR. OAD 8797.

Uitgave

Stadsgewest Haaglanden

Terminal Zuid

Schedeldoekshaven 101

2511 EM Den Haag

Postbus 66

2501 CB Den Haag

T 070 7501 690

E informatie@haaglanden.nl

I www.haaglanden.nl

Fotografie: Stadsgewest Haaglanden

Omslagbeeld: Gerard Metz (Zwart op Wit)

Ontwerp: Zwart op Wit, Delft

Druk: Nivo, Delfgauw

mei 2014

100 exemplaren

